

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Розвиток уяви у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку

Виконала студентка групи СОМ-2(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Кучеренко Богдана Петрівна
Керівник: Антоненко І. Ю.
Рецензент: Велитченко Л. К.
Нормоконтроль _____ Микита ПАНОВ

Запоріжжя
2022 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 65 с., 6 табл., 2 рис., 64 джерела, 5 додатків.

Об'єкт дослідження: уява дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Мета роботи: на основі аналізу наукових джерел та емпіричного дослідження процесу уяви у старших дошкільників із затримкою психічного розвитку через розвиток образно-логічного мислення розробити та апробувати корекційно-розвиткову програму.

Методи дослідження: описовий, порівняльний.

На сучасному етапі розбудови освіти гострою є тенденція збільшення кількості дітей із затримкою психічного розвитку і відповідно проблема попередження і подолання шкільної дезадаптації у цієї категорії дітей. Дослідження розвитку уяви у цієї категорії дітей викликає особливий інтерес, оскільки затримка формування психічних процесів створює труднощі в засвоєнні програмового матеріалу в шкільних установах, гальмує розвиток їх особистісних якостей, утрудняє підготовку до подальшого навчання.

Тим часом соціально-економічні перетворення в суспільстві потребують формування творчої активної особистості, що володіє здатністю ефективно і нестандартно вирішувати нові життєві проблеми.

Проблема розвитку уяви дітей актуальна тим, що цей психічний процес є невід'ємним компонентом будь-якої форми творчої діяльності людини, його поведінки загалом. У зв'язку з цим постає важливе завдання розвитку творчого потенціалу підростаючого покоління, а це, в свою чергу, вимагає вдосконалення вже наявних підходів до організації навчального процесу з урахуванням розвитку закономірностей всієї системи пізнавальних процесів.

РОЗВИТОК УЯВИ, ОБРАЗНЕ МИСЛЕННЯ, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, ЗАТРИМКА ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ (ЗПР), ІГРИ.

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні є тенденція до збільшення кількості дітей з затримкою психічного розвитку різного генезу і відповідно проблема попередження і подолання шкільної дезадаптації у цієї категорії дітей, що виявляється в низькій успішності, в труднощах взаємовідносин з оточуючими, у відхиленнях від норм поведінки, постає особливо гостро. Завдання виховати творчу особистість, яка здатна створювати нові ідеї, приймати сміливі рішення, знаходити вихід із нестандартних ситуацій і відходити від шаблонного мислення, стає суспільним замовленням та актуальною вимогою сьогодення. Враховуючи це, виникає необхідність розвитку творчості і креативності, починаючи з дошкільного віку і впродовж всього життя.

У дошкільному віці відбувається загальний розвиток дитини і закладається основа цього розвитку. Певний напрям розвитку отримують всі складові психіки дитини, але більш інтенсивно розвиваються пізнавальні процеси. Дослідження Л. С. Виготського, В. В. Давидова, О. М. Дьяченко, Д. Б. Ельконіна, С. Л. Рубінштейна та інших показують, що уява виступає передумовою ефективного засвоєння учбового матеріалу, творчого перетворення знань, що є у дітей, тобто значною мірою визначає ефективність освітньої діяльності в школі.

Навчання у школі вимагає достатнього рівня сформованості уяви. До першого класу дитина повинна володіти навичками орієнтування в ситуаціях, в яких відбуваються різні маніпуляції з предметами, образами, знаками, і бути готовим до передбачення можливих змін. Якщо уява відстає в розвитку, дитина виявляється не готовою до засвоєння учбового матеріалу, адже будь-яке навчання пов'язане з необхідністю щось представити, уявити.

На думку Л. С. Виготського, необхідною умовою для успішної ігрової діяльності дитини є створення уявної ситуації, яка має місце при розходженні наочного і смислового полів.

Однак питання, щодо проблемами формування і розвитку уяви у дітей із затримкою психічного розвитку, недостатньо розроблені. Для цієї категорії дітей вивчення розвитку уяви представляє інтерес, оскільки затримка формування психічних процесів створює певні труднощі в засвоєнні програмового матеріалу в шкільній установі, гальмує розвиток їх особових якостей, утрудняє підготовку до подальшого навчання.

М. П. Арнаудова, О. І. Артемова, А. М. Богуш, Л. А. Венгера, Н. О. Ветлугіна, М. В. Вовчик-Блакитна, Н. В. Гавриш, О. О. Дронова, О. В. Запорожець, Р. А. Іванков, Т. Г. Казакова, Л. О. Калмикова, І. І. Карабаєва, Н. О. Короткова, Г. С. Костюк, В. У. Кузьменко, С. Є. Кулачківська, О. І. Кульчицька, В. М. Кучеров, С. В. Ласунова, В. С. Мухіна, Н. Я. Михайленко, Т. О. Піроженко, Т. Г. Постоян, В. О. Проскура, Т. М. Титаренко, О. С. Ушакова вивчали взаємозв'язок, взаємообумовленість та взаємодоповнення уяви і творчості, а також їх вплив на розвиток творчих здібностей у пізнавальній, емоційно-вольовій, комунікативно-мовленнєвій, художній, ігровій сферах.

Однак поза увагою науковців залишилася проблема психологічних умов розвитку уяви дітей старшого дошкільного віку, тоді як їх виявлення відкриває шлях до розробки комплексної науково обґрунтованої і психологічно доцільної системи розвитку творчої уяви на даному віковому етапі.

Хоча існує велика кількість наукових праць що вивчають окремо особливості розвитку дітей із затримкою психічного процесу, та особливості розвитку та формування уяви у дітей, проблема особливостей розвитку уяви у дітей із затримкою психічного розвитку не є достатньо вивченою.

Зважаючи на усе вищезазначене, можна дійти висновку щодо актуальності обраної теми.

Об'єкт дослідження – уява дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Предмет дослідження – образно-логічне мислення дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Мета – на основі аналізу наукових джерел та емпіричного дослідження процесу уяви у старших дошкільників із затримкою психічного розвитку через розвиток образно-логічного мислення розробити та апробувати корекційно-розвиткову програму.

Відповідно до мети були визначені такі завдання:

- виявити стан розробки проблеми розвитку уяви у старших дошкільників із ЗПР та шляхів її розвитку з метою уточнення ступеню розробленості теми у психолого-педагогічній літературі;
- провести діагностику рівня розвитку уяви дітей шостого року життя із затримкою психічного розвитку з метою визначити основні проблеми у розвитку пізнавальних процесів дошкільників;
- розробити та апробувати ефективність авторської програми щодо розвитку уяви дошкільників у процесі ігрової діяльності.
- розробити методичні рекомендації для корекційних педагогів закладів дошкільної освіти щодо розвитку уяви старших дошкільників шляхом залучення їх до ігрової творчої діяльності.

Методи дослідження:

- теоретичні методи: вивчення та аналіз науково-методичної та психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження; аналіз анамнестичних даних, аналіз медичних даних;
- емпіричні методи: бесіди та консультації з батьками, спеціалістами з метою вивчення мовленнєвого анамнезу дітей, спостереження, опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування), тестування, метод ілюстрування, констатувальний, формувальний і контрольний експеримент;
- математико-статистичні методи: аналіз фактичного матеріалу, отриманого у процесі дослідження (реєстрація, ранжування, шкалування, статистичні методи).

Дослідження проведено на базі Дошкільного навчального закладу (ясла-садок) комбінованого типу № 166 «Ракета» Запорізької міської ради.

Теоретичне значення роботи полягає в узагальненні відомостей щодо особливостей розвитку уяви у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати проведеного дослідження, узагальнені у методичних рекомендаціях, можуть бути використані корекційними педагогами закладів дошкільної освіти для створення умов розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку із ЗПР шляхом залучення їх у ігрову діяльність.

Апробація результатів дослідження. III Міжнародна науково-практична конференція «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір», яка відбулася 12–13 травня 2022 року, м. Запоріжжя, Хортицька національна академія.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 65 сторінок.

ВИСНОВКИ

Отже, на підставі аналізу науково-методичної та психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку уяви у дітей старшого шкільного віку із ЗПР, нами були зроблені такі висновки:

Визначено сутність поняття «уява». Уява – це здатність людини створювати нові образи шляхом перетворення попереднього досвіду. Цей пізнавальний процес дозволяє відступати від стандартів, передбачати майбутнє, удосконалювати існуюче. Такий процес поглиблює процеси пізнання, дає можливість переосмислити попередній досвід, розвинути креативність, творчість.

Важливим фактором даного дослідження є те, що сензитивним періодом для розвитку уяви є старший дошкільний вік. Даний період є сприятливим для розвитку творчої уяви. Уява ще є репродуктивною, але з елементами творчих форм. Невіддільною від розвитку уяви є мислення дошкільників. Особливу увагу необхідно приділяти образно-логічному мисленню, адже воно є запорукою розвитку як творчих, так і продуктивних форм уяви у дітей старшого дошкільного віку.

Своєрідності в розвитку уяви у дітей із затримкою психічного розвитку створюють труднощі в засвоєнні програмового матеріалу в шкільній установі, гальмує розвиток їх особистісних якостей, утрудняє підготовку до подальшого навчання. Уява дошкільника із ЗПР до старшого віку не стає творчою, а носить пролонгований репродуктивний характер і залежить від властивого їм відставання в психічному розвитку, істотним компонентом якого є несформованість передумов творчої уяви.

Емпіричне дослідження рівня розвитку уяви у старших дошкільників із затримкою психічного розвитку було здійснено за допомогою методик «Де чие місце?» О. Е. Кравцової; «Неповні фігури» Е. П. Торренса; «Закінчи казку»; «Сонце в кімнаті». Підсумовуючи усі отримані дані ми дійшли до висновку

щодо переважання низького рівня розвитку уяви 50%. Дещо нижчий показник у 30%, отримали досліджувані з середнім рівнем розвитку уяви. По 10% займають досліджувані що мають дуже низький та високий рівні розвитку уяви. Дуже високий показник розвитку уяви взагалі не був виявленим серед досліджуваних.

Ми виявили, що у старших дошкільників із ЗПР фіксується слабкість деталізування образів, відсутня самостійність самовираження. Відмічається низька здатність до оперування образами, що викликана недостатнім словниковим запасом, його низькою образністю, відсутністю художніх засобів мовлення. Спостерігається шаблонність та повторюваність створюваних образів. Переважна більшість розповідей та малюнків шаблонні. Поверхневим та неякісним є швидкість придумування нових ідей чи вирішення завдань.

Діти відчують складності як при виконанні творчих завдань, пов'язаних із зміною, комбінуванням заданого сюжету, так і з створенням власних задумів і їх реалізацією. Переважання низького рівня розвитку творчої уяви у старших дошкільників із ЗПР засвідчує недостатність сформованості даного феномену у дітей та недостатньої уваги до нього у навчально-виховному процесі закладів дошкільної освіти.

Розроблена та апробована нами програма розвитку уяви старших дошкільників із затримкою психічного розвитку у процесі ігрової діяльності має такі підсумки: аналіз динаміки розвитку уяви дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку, відповідно досягнутих рівнів дозволив дійти висновку про достатню ефективність запропонованої корекційно-розвиткової програми по завершенню навчального експерименту.

Виявлено, що по завершенню формувального етапу експерименту в групі випробуваних не було виявлено жодної дитини з дуже низьким рівнем розвитку уяви. На констатувальному етапі дітей з низьким рівнем було 50% (стало – 10%); на середньому рівні стало 40% (було – 30%); високого рівня досягли 40% (було – 10%), дуже високий показник отримало 10% (Було – 0%).

Розроблені методичні рекомендації для корекційних педагогів дошкільних навчальних закладів спрямовані на корекцію та розвиток уяви дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку, їх зміст направлено насамперед на тренування уяви і мовленнєво-мисленнєвих процесів, що є актуальним в умовах підготовки до шкільного періоду нової української школи.